

редколегія редакція

ЗМІСТ ЖУРНАЛУ ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРІВ АБІТУРІЄНТАМ ІНФОРМБЮРО
ЦИВІЛІЗАЦІЯ INCOGNITA ПАРТНЕРИ АРХІВ

«ГІБРИДНІ» ВІЙНИ

ІННОВАЦІЙНІ ТА
ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ

ІНФОРМАЦІЙНА
ПОЛІТИКА

ІНФОРМАЦІЙНЕ
СУСПІЛЬСТВО

ІСТОРІЯ ТА
ЕНТОЛОГІЯ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ
ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

ІСТОРІЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙ

АРХІВОЗНАВСТВО,
ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО
ТА ІНФОРМАЦІЙНА
ДІЯЛЬНІСТЬ

АУДІОЗАПИС

ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ
УКРАЇНИ

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

ВІКОВА ТА
ПЕДАГОГІЧНА
ПСИХОЛОГІЯ

ВИДАВНИЧА СПРАВА
ТА РЕДАГУВАННЯ

ВИДАВНИЧИЙ
МЕНЕДЖМЕНТ

ГАЛУЗЕВИЙ
МЕНЕДЖМЕНТ

[Стартова](#) > [Номер журналу: №3 2012](#) > [Стаття](#)

Влада крізь призму дискурсу політичної антропології

Тематика: [ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ІДЕОЛОГІЯ](#)

Світлана БУЛЬБЕНЮК, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології та соціології Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

УДК 321

Анотація: у статті представлений аналіз соціопсихологічних особливостей влади у контексті розгляду дискурсу політичної антропології. Висвітлюється специфіка дослідження «людського виміру» влади на основі визначення базових характеристик соціопсихологічної природи владного впливу.

Ключові слова: влада, кратологія, політична антропологія.

Аннотация: в статье представлен анализ социопсихологических особенностей власти в контексте рассмотрения дискурса политической антропологии. Освещается специфика исследования «человеческого измерения» власти на основе определения базовых характеристик социопсихологической природы властного воздействия.

Ключевые слова: власть, кратологія, политическая антропология.

"Український
364 вподобань

Вподобати сторінку

Станьте першим із друзів, кс
сподобалося

ГЛОБАЛІСТИКА

ЕЛЕКТРОННА ОСВІТА

ЕТНІЧНО-МОВНА
ПОЛІТИКАЖУРНАЛІСТИКА ТА
ВИДАВНИЧА СПРАВАЗАГАЛЬНА ТА
ПЕДАГОГІЧНА
ПСИХОЛОГІЯЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬ
НОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ 2012 Р.ЗДОРОВИЙ СПОСІБ
ЖИТТЯКИТАЙСЬКА
ЦИВІЛІЗАЦІЯ

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА

МІЖНАРОДНІ
ВІДНОСИНИМІЖНАРОДНА Й
НАЦІОНАЛЬНА
БЕЗПЕКАМЕДИЧНА
ПСИХОЛОГІЯ

МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ

МЕНЕДЖМЕНТ
СОЦІАЛЬНИХ
КОМУНІКАЦІЙНАВЧАЛЬНІ
ПРОГРАМИНАУКОВІ
ПОВІДОМЛЕННЯНАЦІОНАЛЬНА
БЕЗПЕКАОСВІТА ТА ОСВІТНЯ
ПОЛІТИКА

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА КОМУНІКАЦІЇ

ОСВІТНІЙ

Annotation: the analysis of socio – psychological characteristics of power in the context of the discourse of political anthropology. Highlights the specificity of the study «human measure» of power by identifying the basic characteristics of the powerful nature of the socio – psychological impact.

Key words: power, kratology, political anthropology.

Дослідження влади (політичної та/або державної) у системі соціально – гуманітарного знання є одними з найбільш поширених та затребуваних як сучасною наукою (насамперед, політологією, соціологією та соціальною філософією), так і самим перебігом політичного життя сьогодення. Особливо цікавим як з теоретичних, так і з прикладних міркувань є розгляд специфіки так званого «людського виміру» влади – особливих соціопсихологічних характеристик кратосфери, пов'язаних з цариною міжособистісних та міжгрупових відносин і взаємодій. «Яким чином влада впливає на індивіда як на суб'єкта й на об'єкт владних відносин?»; «Як сама людина може впливати на владу та змінювати її?»; «Чи підпорядковується «людський вимір» влади дії певних законів, тенденцій, принципів?» – ті запитання, які не втратять актуальності ніколи, бо влада – це завжди відносини між людьми.

Метою представленої статті є з'ясування соціопсихологічних особливостей влади у контексті розгляду дискурсу політичної антропології. Центральними завданнями цієї роботи є:

- 1) висвітлення базових характеристик соціопсихологічної природи владного впливу;
- 2) виокремлення основних складових «людського обличчя» влади (у контексті досліджень у галузі політичної антропології);
- 3) здійснення авторського аналізу евристичного дискурсу антропології влади, запропонованого українською дослідницею А. Кравець.

Джерельна база представленої статті складається з праць різнопланового характеру – монографічних досліджень (А. Н. Кольєва «Нація і держава. Теорія консервативної реконструкції», І. Н. Гомерова «Державна влада: передумови, особливості, структура», Б. Рассела «Влада. Новий соціальний аналіз», М. Фуко «Влада / Знання» та інших), наукових публікацій (дослідження К. Меркотан), навчальних посібників (праці О. Бойка, Т. Алексеєвої), результатів дисертаційної роботи А. Кравець. Саме автореферат дисертації А. Кравець «Влада в сучасному політико – антропологічному дискурсі: теоретико – методологічний аспект» покладений в основу цієї статті, оскільки у названій роботі представлений аналіз особливостей застосування політико – антропологічного підходу до

МЕНЕДЖМЕНТ І
МАРКЕТИНГОСВІТНЬО -
НАУКОВИЙ
МЕНЕДЖМЕНТ

ПЕДАГОГІКА

ПЕДАГОГІЧНА
ПСИХОЛОГІЯПОЛІТИКО -
КОМУНІКАЦІЙНА
ПРАКСЕОЛОГІЯПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ
І ПРОЦЕСИПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ
МІЖНАРОДНИХ
СИСТЕМ
І ГЛОБАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ

ПОЛІТИЧНА ІСТОРІЯ

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА
І ПОЛІТИЧНЕ ПРАВОПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА
ТА ІДЕОЛОГІЯПОЛІТИЧНА
ПРАКСЕОЛОГІЯПОЛІТИЧНА
ПСИХОЛОГІЯПОЛІТИЧНА
ПСИХОЛОГІЯ ТА
ЕТНОЛОГІЯ

ПОЛІТИЧНА ТЕОЛОГІЯ

ПОЛІТИЧНЕ ПРАВО

ПОЛІТИЧНИЙ
МЕНЕДЖМЕНТ І
МАРКЕТИНГПОЛІТИЧНА
ЕКОНОМІЯПРИКЛАДНІ
ПЕДАГОГІЧНІ
КОМУНІКАЦІЇПРИКЛАДНІ СОЦІАЛЬНІ
КОМУНІКАЦІЇ

вивчення влади, аргументується необхідність і доцільність його подальшої розробки.

Категорія «влада» для політичної науки є не лише однією з центральних, понятійно, змістовно та аксіологічно сутнісних, але й дискурсивно важливою. Так, за словами знаного англійського дослідника Б. Рассела, значення дослідження феномену влади обумовлюється тим, що «...фундаментальним поняттям у суспільних науках є влада у тому сенсі, в якому енергія є фундаментальним поняттям фізики... Владу, подібно до енергії, слід розглядати як постійний перехід з будь – якої однієї форми в іншу, і справою суспільних наук має стати пошук законів таких перетворень» [1, с. 10].

При цьому загально визнаною є теза про те, що влада – це, насамперед, здійснення впливу особливого роду з боку одних суб'єктів (акторів) політики на інших, що дозволяє першим нав'язувати свою волю другим та спонукати останніх до вчинення певних дій. Таке розуміння специфіки влади у світі політики вказує, зокрема, на її соціопсихологічну природу. На думку автора, найбільш концентровано специфіка соціопсихологічної природи влади виражається у запитанні «Які саме якості політичної та/або державної влади дають нам підстави вести мову про її психологічний характер?». Отже, влада (як політична, так і державна) є складним соціально – психологічним феноменом, що має низку специфічних рис й якостей.

Наукову увагу, на наше переконання, потрібно акцентувати на двох основних соціопсихологічних складових природи влади. По – перше, влада сама по собі може впливати на носія та прищеплювати йому певні якості, якими він до цього не міг володіти. Іншими словами, влада може виступати в якості смислоутворюючого та специфічного світоглядно – аксіологічного феномену політики. По – друге, поняття політичної та державної влади, як вже вказувалося вище, означає реальну здатність конкретних соціальних суб'єктів впливати на інших людей певним чином. Соціопсихологічною особливістю такого владного впливу є його подвійний характер: влада може суттєвим чином змінювати особистісні пріоритети та поведінку не тільки підвладних суб'єктів, але й тих політичних і соціальних акторів, які цей вплив здійснюють. Отже, можна вести мову про парадокси влади як результати прояву її специфічної соціопсихологічної природи.

У цьому контексті найпершим парадоксом влади є проблема подвійної, амбівалентної ролі влади та її впливу на суспільство, на кожну окрему особистість. Проте, сучасна політична наука ще не виробила оптимального, виваженого підходу щодо бачення найліпшого поєднання особистісного й безособового у структурі політичної влади, адже «рецептів», які згодилися б усім немає. Представлене дослідження варто розглядати як ще одну спробу визначення «людського потенціалу» політичної влади, що спирається, передусім, на вивчення специфіки

ПСИХОЛОГІЯ

ПСИХОЛОГІЯ І
ПЕДАГОГІКАПСИХОЛОГІЯ ВИЩОЇ
ШКОЛИ

ПСИХОЛОГІЯ ОСВІТИ

ПСИХОЛОГІЯ
ОСОБИСТОСТІПСИХОЛОГІЯ ТА
ПЕДАГОГІКА
ОСОБИСТОСТЕЙ З
ОСОБЛИВИМИ
ПОТРЕБАМИ

РЕГІОНАЛІСТИКА

РЕКЛАМА

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

РЕЦЕНЗІЇ

РУССКИЙ МИР

СОЦІАЛЬНІ
КОМУНІКАЦІЇ

СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА
І СОЦІАЛЬНА РОБОТАСОЦІАЛЬНА
ПСИХОЛОГІЯТЕОРІЯ І
МЕТОДОЛОГІЯ
ПОЛІТИЧНИХ НАУКТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ
ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ
СОЦІАЛЬНИХ
КОМУНІКАЦІЙТЕХНОЛОГІЇ І БЕЗПЕКА
УКРАЇНИУКРАЇНСЬКА
ЦИВІЛІЗАЦІЯ

політичної діяльності владарюючих суб'єктів.

Беззаперечним також є той факт, що влада має потрійну природу – політичну, соціальну та психологічну. Політична природа влади є апіорною – вона вказує на найтісніший зв'язок таких двох понять і явищ, як влада та політика. Соціальна сутність влади виявляється, зокрема, у тому, що вона багато в чому залежить від соціальних умов життя того чи іншого суспільства, специфіки його соціальної структури, особливостей розвитку базових соціальних інститутів у ньому. Психологічна сутність влади визначається, перш за все, тим, що влада передбачає завжди міжособистісні відносини, взаємодію окремих індивідів та соціальних і політичних груп. Таким чином, влада як складне суспільно значуще явище виявляється через дію об'єктивних законів соціального і політичного розвитку суспільства, що не залежать (абсолютно або переважним чином) від особистісних прагнень й уявлень, ідеалів та цінностей, однак спричинені впливом складної системи чинників і факторів політичного, соціального, економічного, культурно – духовного, світоглядного характеру. З другого боку, влада функціонує у вкрай суб'єктивізованій царині особистісних уявлень, переконань, ідей, сприйняття та переживань, що обумовлює її залежність від особливостей рис характеру і темпераменту конкретних індивідів, які залучені до кратосфери.

Варто зауважити, що нині спостерігається перегляд інструментарію методологічної бази кратологічних досліджень, трансформація їх евристично – пошукової спрямованості. Російський науковець Б. Славін, наприклад, пропонує визначати природу влади подвійним чином. По – перше, через розкриття її історичного походження. По – друге, шляхом пізнання відмінностей влади і політики від інших суспільно значущих феноменів й явищ. Вчений зауважує, що за умов здійснення гносеологічно змістовного, глибокого наукового пошуку, обидва вказані способи співпадають, вказуючи на діалектичне начало влади і політики [2, с. 112]. Саме спираючись на зазначений методологічний підхід, і було здійснене представлене дослідження. Саме цим зумовлюється і необхідність розвитку наукових напрацювань у царині політичної антропології та кратології як перспективних напрямів сучасної політичної науки.

Кратологічний дискурс є різноплановим та багатошаровим: це і питання про оптимальні моделі державно – публічної влади; і з'ясування проблематики прийняття та реалізації авторитетних політико – управлінських рішень; й виокремлення специфіки відносин владного характеру; й окреслення можливих та допустимих меж владного впливу у сферу функціонування суспільства в цілому та у життя окремих індивідів зокрема. Таке змістове розмаїття кратологічного дискурсу пояснюється надзвичайною складністю феномену політичної влади, його динамічністю та

УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ
МУДРОСТІ

ФІЛОСОФІЯ

ФІЛОСОФІЯ
ГЛОБАЛЬНОГО СВІТУ

ФІЛОСОФІЯ
ЦИВІЛІЗАЦІЙ

ЧОЛОВІЧА І ЖІНОЧА
ПСИХОЛОГІЯ

№4 2016

надвисоким рівнем суб'єктивізації усіх відносин, процесів, явищ, пов'язаних прямо або опосередковано з владною природою.

Розглядаючи базові підходи до тлумачення феномену політичної влади, що були сформульовані передусім у другій половині минулого століття, не можна не відзначити особливості погляду на владу одного з найавторитетніших соціальних філософів ХХ століття, французького вченого Мішеля Фуко, який розробляв у пізній період своєї творчості концепцію «генеалогії влади». Концепція «генеалогії влади» є особливо цікавою у контексті представленої дослідницької проблематики тому, що, на думку автора, може розглядатися як ключова кратологічна парадигма у світлі теорій постмодернізму та виходячи з провідних наукових дискурсів, які висуває інформаційна цивілізація сьогодні. Відповідно до ідей цієї концепції, знання генерує владу, перетворюючи людей у підданих та дозволяючи управляти ними за допомогою того самого знання. Таким чином, утворюється своєрідне «замкнене коло», сутністю якого, якщо перефразувати відому формулу Карла Маркса, стає наступне правило: «знання – влада – знання». І, на наше переконання, теоретичні та практичні пошуки ефективних шляхів виходу з цього «замкненого кола» стають одним з провідних завдань не лише сучасної політичної науки, але й таких галузей соціального знання, як: соціальна філософія, соціальна психологія, соціологічна наука.

Повертаючись до концепції «генеалогії влади» М. Фуко, варто зазначити, що французький науковець, досліджуючи найтісніший зв'язок між владою та знанням, увагу акцентував на проблемі розгляду структурних відносин влади, формулюючи дискурс «мікрофізики» влади. «Мікрофізика» влади описується М. Фуко через численні суперечності, які унормовуються завдяки застосуванню трьох базових інструментів влади:

1) ієрархічного спостереження, тобто здатності офіційних інстанцій охоплювати усю сферу власного контролю одним поглядом;

2) здатність виносити судження, які нормалізують соціальну ситуацію, та карати тих, хто порушує соціальні норми;

3) здатність спостереження за суб'єктами та винесення суджень про людей й їхню поведінку [3, с. 421, 426].

Одним з найбільш дискусійних дискурсів останніх десятиріч є дискурс щодо пошуків відповідей на питання: «Чи має бути політична влада безперервним діалогом з суспільством?». Безумовно, досягнення абсолютної владної симетрії політичного діалогу є утопією, але прагнення влади його налаштувати максимально відкрито й оптимально є обов'язковим для забезпечення реального демократичного поступу будь – якого суспільства. І без знання специфіки різноманітних проявів соціопсихологічної природи влади як складного

політичного феномену, на думку автора, є неможливим налагодження подібного діалогу в умовах становлення і розвитку інформаційної цивілізації.

Утім, не можна стверджувати, що «влада» як наукова категорія, дослідницький концепт та центральне явище політики, її локус залишається чимось незмінним, усталеним. Ті масштабні політичні, економічні, соціокультурні виклики цивілізаційного розвитку, які постають перед людством в останні десятиріччя, зумовлюють нагальну необхідність кардинального переосмислення феномену влади з точки зору розгортання процесів глобалізації, модернізації та постмодернізації, перегляду розуміння демократії як соціально – політичного ідеалу та політичного режиму. Це означає, що політична влада як така вже не розглядається як щось особливе, наділене певними винятковими рисами; названий соціополітичний феномен постає в якості інструменту, котрий використовується з метою оптимізації суспільно значущої діяльності, мобілізації соціальної й політичної активності. Влада якісно по – новому починає розглядатися у межах сучасного політологічного дискурсу.

Політична влада розглядається у системі сучасного політологічного знання у декількох напрямках – у межах власне кратології як вузькоспеціалізованого вектору досліджень проблематики влади, у царинах політичної філософії, загальної теорії держави і права, політичної антропології тощо. Це не є дивним, бо постійне ускладнення усього розмаїття суспільно значимих процесів сьогодення – соціальних, політичних, економічних, культурних, висуває перед науковцями вимоги якісного перегляду методологічного інструментарію досліджень для пояснення тих змін, що відбуваються та будуть спостерігатися у коротко– , середньо– та довготривалій перспективі. Зрозуміло, що влада як осередок, ядро політики також не може не зазнавати відповідних змін. Як зауважує вітчизняна дослідниця К. Меркотан, власне змінюється не сутнісна сторона влади. Адже впродовж багатьох століть політична влада постає як певна система інституційно закріплених соціальних відносин, що склалися в результаті боротьби за право розподіляти суспільні ресурси в інтересах певних соціальних груп. Змінюється процедурна сторона влади – щораз жорсткішою стає боротьба за обмежені суспільні ресурси [4, с. 123]. А значить – трансформації зазнає і функціональний бік влади: змінюються відносини між суб'єктами влади, між суб'єктами й об'єктом влади, між владою і громадянським суспільством, що потребує додаткового осмислення.

За цих умов зростає актуальність дослідження саме «людського обличчя» влади, тобто політико – антропологічного погляду на владу. Українська науковиця А. Кравець називає наступні особливості такого евристичного дискурсу.

По – перше, влада у політичній антропології не

зводиться лише до сфери функціонування політики або держави [5, с. 7]. І це зрозуміло, бо політична антропологія – той напрям політичної науки, що фокусує свою увагу на людині, а царина особистісно – індивідуальних інтересів того чи іншого суб'єкта соціальних відносин не обмежується суто однією сферою життя суспільства, вона нагадує складний, часто заплутаний клубок відносин, зв'язків, вчинків. Отже, можна дійти висновку, що влада з точки зору політичної антропології – це складна система взаємовідносин між людьми, яка отримує інституалізацію на певному рівні (зазвичай, вона визначається рівнем розвитку суспільства, цивілізаційною стадією його поступу), концентруючи свої інтереси перш за все на питаннях політики та держави, але не зупиняючись виключно на них.

По – друге, владні відносини у політичній антропології передбачають вплив суб'єкта не тільки на поведінку об'єкта, але й на його свідомість [5, с. 7]. Власне, на наше переконання, владний вплив – це, насамперед, вплив, спрямований на зміну свідомості (повну або часткову), у напрямі, вигідному для владарюючого суб'єкта. Як зауважує вітчизняний науковець О. Бойко, такий вплив можна здійснювати «як свідомо та цілеспрямовано через механізми переконання та навіювання, так і несвідомо (спонтанно), коли зміна поведінки, переконань та установок відбувається на основі психологічних ефектів зараження та наслідування» [6, с. 8].

Одним з найбільш дієвих механізмів впливу на свідомість об'єкта влади є політичне маніпулювання. За визначенням О. Бойка, «політичне маніпулювання – це комплекс психологічних, ідеологічних та організаційних дій, спрямованих на приховане корегування масової свідомості з метою стимулювання суспільної активності у потрібному маніпуляторіві напрямі в боротьбі за політичну владу, її захоплення, використання, утримання». Відтак, політичне маніпулювання стає базовим методом владного впливу у більшості сучасних держав, незалежно від того, чи вони є тоталітарно – авторитарними або демократичними. Значна частина політологів і соціальних філософів переконані у тому, що політика загалом та здійснення політичної (державної) влади зокрема в останні десятиріччя – це безперервний процес політичних маніпуляцій. Скажімо, ще на початку 2000 – х років побачила світ та викликала неабиякий резонанс книга російського політолога, публіциста С. Кара – Мурзи «Маніпуляція свідомістю», присвячена висвітленню питань зазначеної проблематики [7].

По – третє, результат влади, спираючись на твердження політико – антропологічного дискурсу, обмежується цілеспрямованою дією на поведінку або свідомість об'єкта, включаючи можливість випадкових або ненавмисних наслідків, наявність яких означає відсутність влади як такої [5, с. 7]. І в цьому контексті необхідно вести мову про професійність та ефективність

влади, її управлінський потенціал. За цих умов особливого значення набувають такі принципи (ознаки) ефективної влади, як: дієвість, адекватність, своєчасність, підтримка та легітимність. Адже ефективність влади – це, перш за все, її здатність спрямовувати свої накази таким чином, аби вони не тільки адекватно і вчасно виконувалися, але й підтримали легітимність і влади політичної та державної, і політичної системи в цілому. Тому можна погодитися з трактуванням влади, запропонованим російським політологом А. Кольєвим: «Владою виявляється наказ, сприйнятий як невідворотна воля зовнішніх сил» [8, с. 144].

Найбільш оптимально така «невідворотна воля» може бути забезпечена, на наш погляд, завдяки комплексному застосуванню трьох «кратій» – бюрократії (за визначенням російського вченого І. Гомерова, «влада уповноважених над неуповноваженими»), наукократії (за І. Гомеровим, «влада, тих, хто знає, над тими, хто не знає») та технократії («влада тих, хто вміє, над тими, хто не вміє») [9, с. 477]. Саме таким чином проявляється синтез авторитету й керівництва у сутності політичної влади, де авторитет – це одночасно її джерело та засіб здійснення, а керівництво – форма реалізації влади.

По – четверте, у політичній антропології має місце чітке розмежування власне поняття «влада» з такими близькими за змістом поняттями, як «вплив», «авторитет», «керування» [5, с. 7]. З цим твердженням А. Кравець можна посперечатися, адже чітко сформульоване семантичне, сутнісно – змістовне, аксіологічно – світоглядне розмежування понять «влада», «вплив», «авторитет», «керування», а також «панування», «управління», «могутність» проводить абсолютна більшість і вітчизняних, і зарубіжних науковців – фахівців у царині кратології, політичної психології, політичної філософії, політичної психології та, безперечно, політичної науки. Результатом такого розмежування є окремі дослідницькі дискурси та напрями методологічних пошуків теоретичного і прикладного вивчення влади як особливого позаісторичного, соціокультурного і соціополітичного феномену. Варто зауважити, що автор представленої статті також зверталася у попередніх роботах до проблематики обґрунтування необхідності розмежування вказаних понять, використовуючи, зокрема, дискурс розгляду дихотомій «влада – панування», «владауправління» та «влада – особа». Відтак, чітке розмежування поняття «влада» з близькими і навіть частково синонімічними поняттями поширюється на весь простір сучасного наукового знання соціально – гуманітарного спрямування.

По – п'яте, політико – антропологічний напрям досліджень спирається на визнання існування декількох форм влади, включаючи маніпуляцію та переконання, що сприяє нівеляції абсолютизації насильницьких методів у природі влади [5, с. 7]. Так, маніпуляція, на відміну від політичного маніпулювання, є родовою ознакою, що

показує ставлення її суб'єкта до дії та об'єктів маніпуляції, прихований характер такої дії, прагнення отримати однобічний вигравш [6, с. 8]. Варто підкреслити, що виділення ненасильницьких форм влади, у тому числі маніпуляції, аж ніяк не означає цілковитого відкидання сили (насильства) як форми і джерела влади. Адже, за твердженням М. Фуко, «влада множинність відносин сили, іманентних тій царині, в якій вони здійснюються, як рухливий цоколь силових відносин, що в силу своєї нерівності постійно індукують стан влади» [10, с. 122].

Як бачимо, розгляд політико – антропологічного дискурсу влади як чогось виняткового є доволі науково дискусійним і методологічно неоднозначним дослідницьким підходом. Утім, можна погодитись з твердженням А. Кравець про необхідність виокремлення і подальшого розвитку нового напрямку наукових пошуків – антропології влади. На думку вітчизняної дослідниці, антропологія влади має бути спрямована на «вивчення походження влади як соціального феномену, її функціонування в єдності соціального, ідеологічного, символічного і психологічного на матеріалі як традиційних, так і сучасних суспільств [5, с. 12]. Важливість висвітлення проблематики походження влади, безумовно, є надзвичайно високою, бо, скажімо, вплив традицій (політичних, національних, релігійних, культурних) на владу як соціальний феномен і політичний інститут є беззаперечним. Саме на основі традицій, як правило, конструюються політичні символи і політичні міфи, типові моделі поведінки суб'єктів й об'єктів влади, владно – політичні ритуали тощо. За таких умов здійснення кратологічних досліджень в їх антропологічному вимірі має свою специфіку, акцентуючи увагу не просто на особливості людського виміру влади, а на його позитивних і негативних сторонах.

Безумовно, що окреслені у представленій статті напрями кратологічного дискурсу у межах політичної антропології не є вичерпаними щодо розгляду дослідницького концепту людського виміру влади. Адже влада загалом, а тим більше влада політична і державна – це надзвичайно змінювана соціальна субстанція, що перебуває у безперервній динаміці. Тому подальші дослідження даної проблематики, на наш погляд, мають бути спрямовані на наукове обґрунтування перспектив зміни влади як складного соціополітичного феномену, зокрема шляхом співставлення й окреслення можливих модифікацій і моделей політичної влади у найближчому майбутньому, що придуть на зміну традиційним її варіаціям.